

КОВАЛЕНКО Артем,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного
університету внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)

ДОСЛІДЖУЮЧИ КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЕМПІРИЧНОЇ БАЗИ

Сьогодні розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на основи національної безпеки України, є основним пріоритетним завданням вітчизняних органів досудового розслідування. Серед указаних кримінально караних діянь, колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України) є чи не найбільш розповсюдженою. Очевидно, що в таких умовах правозастосовники потребують практико-орієнтованих рекомендацій із розслідування та кваліфікації таких діянь. Своєю чергою, розробка описаних рекомендацій має спиратися на передовий практичний досвід, який може бути вивчений науковцями шляхом опрацювання відповідних емпіричних даних.

Одним із головних джерел відомостей про практику досудового розслідування та судового розгляду колабораційної діяльності є вирoki національних судів, зі змістом яких можна ознайомитися на вебпорталі Єдиного

державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР). Водночас, якість (та інформативність) цих рішень значно різниться.

Переважає більшість вироків цієї категорії стосується кримінальних проступків, передбачених чч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України. Судові розгляди щодо таких деліктів, як правило, здійснюються в спрощеному порядку, без виклику учасників провадження та дослідження доказів, а самі вирoki, через це, не містять відомостей про проведені під час досудового розслідування процесуальні дії та зібрані стороною обвинувачення докази. За статистичними даними Державної судової адміністрації (далі – ДСА) [1], у 2022 році законної сили набрали вирoki щодо 154 осіб, які вчинили діяння, передбачені чч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України (87,5 % від загальної кількості), у 2023 році – щодо 345 осіб (68,1 % від загальної кількості). Наведені показники дозволяють приблизно оцінити співвідношення вироків щодо кримінальних проступків та злочинів, передбачених ст. 111-1 КК України, які містяться в ЄДРСР.

Водночас значна частина вироків щодо злочинів, передбачених чч. 3–7 ст. 111-1 КК України, не містить мотивувальної частини (а отже, і відомостей про досліджені в судовому провадженні докази), оскільки суди активно користуються можливостями, встановленими в ч. 15 ст. 615 КПК України, та обмежуються проголошенням й опублікуванням лише резолютивної частини судового рішення. У цьому аспекті цікавим є розподіл

кількості засуджених осіб, щодо яких вироки набрали законної сили протягом 2022-2023 років за частинами ст. 111-1 КК України: ч. 1 – 374 (54,8 %), ч. 2 – 125 (18,3 %), ч. 3 – 9 (1,3 %), ч. 4 – 39 (5,7 %), ч. 5 – 66 (9,7 %), ч. 6 – 4 (0,7 %), ч. 7 – 65 (9,5 %), ч. 8 – 0 (0 %).

Ще однією категорією «малоінформативних» вироків є судові рішення за результатами затвердження угод. За даними ДСА, у 2022 році за фактами вчинення колабораційної діяльності було постановлено 268 вироків, із них 52 (19,4 %) – у результаті затвердження угод; у 2023 – 790 вироків, із них 117 (14,8 %) на основі укладених угод [1]. До цієї ж категорії можна віднести рішення за результатами судових розглядів, де на підставі ч. 3 ст. 349 КПК України суд не досліджував докази щодо обставин, які ніким не оспорювалися.

Серед усіх перелічених категорій вироків найменшу інформаційну цінність мають судові рішення, які посиляються на ч. 15 ст. 615 КПК України. У таких випадках текст рішення, як правило, містить лише окремі дані про засудженого (громадянство, працевлаштування, сімейний стан, наявність судимостей), формулу кваліфікації діяння та призначене покарання. Зауважимо, що наведені відомості не несуть для науковців практично жодної користі, адже дані про якісний склад осіб, засуджених за вчинення колабораційної діяльності, та застосовані до них види покарань доступні в повному обсязі серед статистичних даних ДСА.

Дещо більше користі можна отримати від вироків, ухвалених за результатами спрощеного розгляду обвинувального акта щодо кримінального проступка, за твердження угод та розгляду зі спрощеним порядком дослідження доказів (ч. 3 ст. 349 КПК України). Такі рішення, переважно, додатково містять фабулу справи (опис встановлених органом досудового розслідування обставин вчинення кримінального правопорушення) та визнавальні показання обвинуваченого (які, фактично, дублюють фабулу справи). Аналіз такого рішень може допомогти досліднику сформулювати уявлення про окремі елементи криміналістичної характеристики кримінального правопорушення (особу правопорушника, час, місце, обстановку та спосіб вчинення діяння), а також слідчу ситуацію, яка, вірогідно, склалася під час розслідування такого діяння.

Що цікаво, резолютивна частина низки вироків описаної категорії також містила відомості про розподіл процесуальних витрат на залучення експертів, що, власне, дозволило зібрати статистичні дані про типові для процесу розслідування колабораційної діяльності судові експертизи.

Нарешті, найбільш інформативна (та наймеш чисельна) категорія вироків містить усі основні відомості, які можуть бути цікаві дослідникам процесу розслідування колабораційної діяльності. Окрім перелічених вище даних, у таких судових рішеннях наводиться перелік досліджених у судовому провадженні доказів, включаю-

чи зміст показань обвинуваченого та свідків, процесуальні документи (протоколи слідчих (розшукових) дій), речові докази та первинні документи, а також висновки експертів. Зазначені відомості дозволяють сформувавши достатньо повне уявлення про типові елементи криміналістичної характеристики діяння, а також про слідчі (розшукові) дії, які проводяться під час його досудового розслідування. Зауважимо, що до цієї категорії відносяться практично всі вироки, ухвалені за результатами спеціального судового розгляду (*in absentia*), адже абз. 2 ч. 2 ст. 349 КПК України вимагає в таких провадженнях досліджувати всі подані докази.

Ще одним цінним джерелом емпіричних даних про процес досудового розслідування колабораційної діяльності є статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [2]. За указаними відомостями можна приблизно оцінити загальну ефективність роботи органів правопорядку в цій сфері. Так, у 2022 році було обліковано 3 851 діяння, передбачене ст. 111-1 КК України. Серед них, у 1 090 випадках (28,3 %) було встановлено підозрюваних та лише 620 кримінальних проваджень (16,1 % від облікованих, 56,7 % від підозр) спрямовано до суду. У 2023 році обліковано 3 207 кримінальних правопорушень цієї категорії, повідомлено про підозру 1 305 особам (40,6 %) та скеровано до суду 984 провадження (30,6 % від облікованих,

75,4 % від підозр). Від початку 2024 року органами правопорядку було виявлено 988 випадків вчинення колабораційної діяльності, повідомлено про підозру 177 особам (17,9 %) та направлено до суду 96 кримінальних проваджень (9,7 % від облікованих, 54,2 % від підозр).

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що емпіричні дані є незамінним джерелом формування криміналістичних рекомендацій щодо досудового розслідування колабораційної діяльності. Серед джерел таких даних можна виокремити вироки національних судів, які розміщено у ЄДРСР, а також статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України. Водночас вироки судів значно різняться за своєю інформативністю: в окремих випадках вони практично не містять корисної для дослідників інформації, в інших – дозволяють сформуувати достатньо повне уявлення про типові елементи криміналістичної характеристики діяння, а також про слідчі (розушкові) дії, які проводяться під час його досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Звітність щодо стану здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Статистичні дані. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushehennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

УДК 351.862:342.78(477)(082)

Редакційна колегія:

БУГА Ганна – голова редколегії – начальник відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

СИРМАМІЇХ Ірина – заступник голови редакційної колегії, заступник начальника відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

СТЕЦЮК Роксолана – завідувач редакційно-видавничого відділення відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент;

ШУРУН Ірина – науковий співробітник відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ

A43

Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2024. 1031 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 20 від 29 травня 2024 року).

Збірник містить доповіді й наукові статті, представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони» (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 року). Видання розраховане на здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів вищої освіти, аспірантів (ад'юнктів), співробітників Національної поліції України, представників правоохоронних органів, а також усіх, хто цікавиться актуальними питаннями діяльності підрозділів кримінальної поліції. Упорядники збірника не несуть відповідальності за практику використання мовних норм та поданих фактів в авторських матеріалах.

Усі статті представлено в авторській редакції.

УДК 351.862:342.78(477)(082)

© Автори, 2024

© ДонДУВС, 2024